

פרשת ויקהל

המבוא לתיאור עשיית המשכן: שני "עמודי התשתית" למלאכת המשכן

מאת הרב אלחנן סמט

- א. המבוא לתיאור עשיית המשכן - גבולותיו ומרכיביו
- ב. מבנה המבוא - שתי הצעות
- ג. פסקות "התרומה" - מילים מנחות
- ד. התרומה - תנאי לעשיית המלאכה
- ה. "רחמנא לבא בעי" - "כי כל לבבות דורש ה'"
- ו. "כי ממך הכל ומידך נתנו לך" (דה"א כ"ט, יד)

א. המבוא לתיאור עשיית המשכן - גבולותיו ומרכיביו

בראש פרשתנו מבאר הרמב"ן את היחס בין חטא העגל ותוצאותיו - הנושא הנידון בפרשת כי-תשא - לבין ההכנות לעשיית המשכן, שבהן פותחת פרשתנו:

אמר (-משה) לכולם עניין המשכן אשר נצטווה בו מתחילה, קודם שיבור הלוחות. כיוון שנתרצה להם הקב"ה ונתן לו הלוחות שניות וזאת עמו ברית חדשה, שילך ה' בקרבם, הנה חזר לקדמותם ולאהבת כלולותם, ובידוע שתהיה שכנתו בתוכם, כעניין שציווהו תחילה, כמו שאמר (כ"ה, ח) 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם'. ולכן ציווה אותם משה עתה בכל מה שנצטווה מתחילה.

ראשיתה של פרשת ויקהל מקבילה אפוא לראש פרשת תרומה: שם אמר ה' למשה (כ"ה, ב) "דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה...". ואחר כך פירט לו את כל החומרים הנדרשים, ואף בפרשתנו פותח משה את דבריו לעם באמרו (ל"ה, ה) "קחו מאתכם תרומה לה'...". והוא מפרט אותה רשימת חומרים עצמה; שם מסיים ה' בציווי (כ"ה, ט) 'ועשו לי מקדש...', ואף בפרשתנו מסמך משה לציווי התרומה את ציווי העשייה (ל"ה, י-יא): "וכל חכם לב בכם יבאו ויעשו את כל אשר צוה ה'. את המשכן...".

לאחר הציווי הכללי הזה, המשמש בשתי הפרשות כמבוא למלאכת המשכן, מתחיל בשתייהן פירוט העשייה. בפרשת תרומה בלשון ציווי: "ועשו ארון... ועשית כפרת... ועשית שלחן... ואת המשכן תעשה...", ואילו בפרשת ויקהל מתואר הביצוע: "ויעשו... את המשכן... ויעש ירעות עזים... ויעש את הקרשים... ויעש בצלאל את הארן...". (וכבר עמדו חז"ל והמפרשים על השינוי בסדר העשייה בהשוואה לסדר הציווי אל משה ועל טעמיו, ואין זה נושא דיונו). אורכו של המבוא בפרשת תרומה הוא **תשעה פסוקים** (כ"ה, א-ט). אולם בפרשתנו אנו קוראים **ארבעים ושניים פסוקים** עד שמתחיל תיאור עשיית המשכן בפועל (ל"ה, א-לה; ל"ו, א-ז). מה גרם אפוא להתרחבות זו של המבוא בפרשתנו? כדי לענות על כך עלינו לסקור את הנושאים הנידונים במבוא זה. חילקנו אותו לשבע פסקות על פי התחלפות העניינים:

א. מצוות שבת (א-ג) - לאחר פסוק פתיחה לציווי כולו (ל"ה, א) - "אלה הדברים אשר צוה ה' לעשת אתם" - באה מצוות שבת בפסוקים ב-ג. מצוות שבת הרי היא זו **שסיימה** את ציווי מלאכת המשכן, כנספח שביעי לציווי זה (ל"א, יב-יז), וכיצד זה הגיעה בפרשתנו אל ראש הציווי של משה לישראל? להופעת איסור המלאכה בשבת בשני המקומות הללו ישנו טעם משותף: הוא בא ללמד כי מלאכת המשכן אינה דוחה שבת. בציווי למשה מהווה מצוות השבת מעין הערת הסתייגות ביחס למצוות עשיית המשכן, ומקומה בסיום הציווי הולם את מטרתה (שכן שייכותה אליו היא על דרך הניגוד). אולם בבוא משה לצוות את העם על עשיית המשכן, בטרם ייגשו הכול לעשייה בפועל, הופך איסור המלאכה בשבת, הנוגע אף לעשיית המשכן, להוראה אופרטיבית נחוצה ביותר, המגדירה לעושים במלאכה מראש את זמן עשייתם ואת זמן שביתתם. על כן מקומה של הוראה זו נחוץ שיהיה בראש הציווי.

ב. התרומה הנחוצה (ד-ט) - מחמת ההפסק שגרמה מצוות השבת, באה פתיחה מיוחדת לציווי על המשכן (פסוק ד), ולאחריה הציווי על לקיחת תרומה ופירוט חומריה בפסוקים ה-ט. פסקה זו דומה הן באורכה והן בלשונה לפסקה המקבילה לה בראש פרשת תרומה (כ"ה, ב-ז).

ג. **הציווי על עשיית המשכן לחלקיו (י-ט) - כנגד מצוות עשיית המקדש בפרשת תרומה (כ"ה, ח-ט):**
ועשו לי מקדש... ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו...
בא בפרשתנו ציווי ארוך בהרבה:
וכל חכם לב בכס יבאו ויעשו את כל אשר צוה ה':

את המשכן את אהלו ואת מכסהו את קרסיו...
וכך נמשך פירוט כל חלקי העשייה על פני תשעה פסוקים. פסקה זו תורמת אפוא להארכה משמעותית של המבוא בפרשתנו. מה טעמה של הארכה זו? בציווי למשה אין צורך בפירוט חלקי המשכן, שהרי הוא ראה את המשכן **לפוטיו** במראה שהראהו ה' בהר. על כן במילים "ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו" כלולים כל פרטי העשייה. אולם העם וחכמי הלב שבו לא ראו מראה זה, ועל כן בא הפירוט במקום אותו מראה.

ד. **תיאור הבאת התרומה (כ-כט) - עם סיומם של שלוש חלקי הציווי של משה (שבת - לקיחת תרומה - עשיית המשכן) נאמר (פסוק כ) "ויצאו כל עדת בני ישראל מלפני משה". יציאה זו לא הייתה אלא לשם ביאה מידית (פסוק כא): "ויבאו כל איש אשר נשאו לבו...". וכאן נפתח תיאור הבאת התרומות, המשתרע על פני פסוקים כא-כט. אף פסקה זו תורמת להארכה משמעותית של המבוא בפרשתנו, ומובן שאין לה - ולא ייתכן שתהיה לה - מקבילה בציווי בפרשת תרומה.**

ה. **מינוי בצלאל (ל"ה, ל - ל"ו, א) -** שוב חוזר משה לדבר אל בני ישראל: הוא נוקב בשמותיהם של בצלאל ואהליאב כאלה שנבחרו על ידי ה' לעמוד בראש חכמי הלב העושים במלאכה. אף פסקה זו, בת שבעה פסוקים, אין לה מקבילה בראש פרשת תרומה. הציווי למשה ביחס לבצלאל ואהליאב נמצא בנספח השישי לציווי עשיית המשכן (ל"א, א-א). כמו ביחס למצוות שבת אנו שואלים גם כאן: מה ראה משה להקדים את מה שהיה בסוף הציווי אליו? ואף התשובה דומה למה שענינו לעיל: בציווי למשה סביר ששמותיהם של העומדים בראש העשייה יבואו רק לאחר עיקרו של הציווי. אולם כאשר עומדים לגשת אל המלאכה בפועל, נחוץ להקדים את מינויים של "מנהלי העבודה", שבלעדיהם לא ניתן להתחיל בפעולה.

ו. **לקיחת התרומה והפסקת הבאתה (ב-ז) -** המעשה הראשון שעושים בצלאל, אהליאב ואנשיהם חכמי הלב הוא לקחת מלפני משה את התרומה שנאספה, ו"להתלונן" בפניו על כך ש"מרבית העם להביא מדי העבודה". כתוצאה מכך מצווה משה להעביר קול במחנה להפסיק את המשך הבאת התרומה, "ויכלא העם מהביא". כך נוספה למבוא פסקה בת שישה פסוקים, שאף לה, מטבע הדברים, לא תיתכן מקבילה בציווי שבראש פרשת תרומה.

ז. **עשיית המשכן (ח) -** עתה, משנסתיימו ההכנות, הן מצד הציוויים של משה והן מצד הכנת התשתיות לעשיית המשכן - תשתית תרומת החומרים הנדרשים ותשתית אנושית של העושים במלאכה, ניתן להתחיל בה:

ל"ו, ז ויעשו כל חכם לב בעשי המלאכה את המשכן...

פסוק זה אמנם פותח את פירוט העשייה, אך מילותיו הראשונות המצוטטות כאן משמשות חוליית חיבור בין המבוא לבין התיאור המפורט של עשיית המשכן:

- הן מנוסחות בלשון רבים - "ויעשו" - בעוד שהמשך העשייה בפרשת ויקהל מתואר בלשון יחיד. המעבר ללשון יחיד נעשה כבר בסופו של פסוק זה עצמו: "מעשה חשב עשה אתם".
- מוזכרים כאן העושים, "כל חכם לב בעשי המלאכה", בעוד שבהמשך תיאור העשייה לא נזכר מי העושים. הצירוף "חכם לב", הפועל עש"ה והשם "מלאכה" חוזרים פעמים רבות במבוא והם ממרכיביו הלשוניים המובהקים.
- המעשה הראשון שזכר הוא "המשכן", ואף שהכוונה כאן היא למשכן במשמעו המצומצם - האוהל - כפי שמתברר מהמשך הפסוק, הרי שמפני מיקומן של מילים אלו בראש כל העשייה, ומפני ניסוחן כפי שעמדנו עליו, מקבלת המילה "משכן" משמעות נוספת וכללית - המשכן בשלמותו. לפיכך נראות מילים אלו כחותמות את המבוא לעשיית המשכן.

ב. מבנה המבוא - שתי הצעות

לאחר שעמדנו על מרכיבי המבוא נוכל לתאר את מבנהו. 1. מבחינת מהלך העניינים המתואר בו, ניתן לראותו כבנוי משני חלקים שאינם שווים באורכם: ציווי ראשון של משה ותיאור ההיענות לו; ציווי שני של משה ותיאור ההיענות לו. המחזור השני של 'ציווי-היענות' קצר בכמחצית מן המחזור הראשון. להלן טבלת המבנה:

מחזור ראשון מחזור שני

ציווי (ל"ה, א-יט) שבת הבאת תרומה עשיית המשכן (ל"ה, ל - ל"ו, א) מינוי בצלאל ואהליאב היענות (ל"ה, כ-כט) הבאת התרומה (ל"ו, ב-ח) נטילת התרומה על ידם והפסקת הבאתה

2. אולם ניתן לתאר את מבנה המבוא גם בדרך אחרת: בחינת הנושאים הנידונים בו תגלה ששני נושאים נידונים בכל חלק מחלקיו:

1. התרומה למלאכת המשכן מידי כל נדיב לב.

2. העשייה של מלאכת המשכן על ידי כל חכם לב.

ההבחנה בין שני הנושאים הללו קיימת הן במחזור הראשון של 'ציווי-היענות' והן במחזור השני, הקצר ממנו: במחזור הראשון צו אחד של משה הוא (ה) "קחו מאתכם תרומה לה' כל נדיב לבו יביאה..." תוך פירוט כל החומרים הנצרכים; צו אחר שלו הוא (י) "וכל חכם לב יבאו ויעשו..." תוך פירוט כל חלקי המשכן שיש לעשותם.

אולם בתיאור ההיענות שבמחזור הראשון מתוארת רק הבאת התרומה, ואין כל התייחסות לתחילת העשייה, שכן בטרם נאספו התרומות ובטרם נתמנה בצלאל לא ניתן לגשת לקיום העשייה. במחזור השני של 'ציווי-היענות' מוקדש הצו של משה כולו להכנת העשייה. אולם ראשית "עשייתם" של חכמי הלב ושל ראשיהם נוגעת דווקא לתרומה. הם נוטלים אותה מלפני משה ומפסיקים את הבאתה.

"התרומה" ו"העשייה" הם אפוא שני עמודי התשתית שיש להכניס ולהעמידם בטרם תחל עשיית המשכן בפועל, והם שני העמודים שעליהם ניצב המבוא שאנו עוסקים בו. אלא שמפני ששני הנושאים הללו שלובים זה בזה, הם מעורבים במבוא כפי שהם מעורבים במציאות. הבה נבחן את מבנה המבוא על פי חלוקה נושאת שלו - על פי שייכותן של פסקות א-ז לכל אחד מן הנושאים:

"העשייה" "התרומה"

פסקה א (ל"ה, א-ג) מצוות שבת

פסקה ב (ל"ה, ד-ט) הצו על לקיחת תרומה

פסקה ג (ל"ה, י-יט) הצו על עשיית המשכן

פסקה ד (ל"ה, כ-כט) תיאור הבאת התרומה בפועל

פסקה ה (ל"ה, ל - ל"ו, א) הצו על מינוי בצלאל

פסקה ו (ל"ו, ב-ז) נטילת התרומה והפסקת הבאתה

פסקה ז (ל"ו, ח) התחלת עשיית המשכן

22 21 מספר הפסוקים:

מתברר אפוא שעל פי החלוקה הנושאת של המבוא ניצבים לפנינו שני חלקיו, שני נושאים, הבנויים לסירוגין כשתי מחציות שוות של המבוא.

ג. פסקות "התרומה" - מילים מנחות

הקורא את המבוא מתוך "ספיגה" של סגנונו, חש כי ישנם כמה מילים וצירופים החוזרים בו שוב ושוב - הן הן 'המילים המנחות' שבו. כלל גדול הוא בפרשות מעין אלו, שהמילים המנחות חוזרות בהן שבע פעמים, או כפולה של שבע. מילים אלו מכוונות את הקורא להבחין בין הנושאים הנידונים - להפריד ביניהם וגם לקשר ביניהם.

הבה נבחן את המילים המאפיינות את פסקות "התרומה" (ב, ד, ו).

1. ראשית נבחן את הופעת השם "תרומה" עצמו. שבע פעמים חוזרת המילה לאורך המבוא. הנה רשימת הופעותיה:

1. (ל"ה, ה) קחו מאתכם תרומה לה'

2. (-) כל נדיב לבו יביאה את תרומת ה'...

3. (ל"ה, כא) ... הביאו את תרומת ה'

4. (כד) כל מרים תרומת כסף ונחשת

5. (-) הביאו את תרומת ה'

6. (ל"ו, ג) ויקחו מלפני משה את כל התרומה אשר הביאו...

7. (ו) איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש

פריסת הופעותיה של 'המילה המנחה' הזו חופפת את שלוש הפסקות השייכות ל"עמוד התרומה", בחלוקה כזו: פסקה ב - הציווי 2 הופעות; פסקה ד - ההבאה 3 הופעות; פסקה ו - הנטילה וההפסקה 2 הופעות.

2. ארבעה עשר חומרים הוזכרו בציווי משה, שאותם יש להביא כתרומה:

1. זהב 2. וכסף 3. ונחשת 4. ותכלת 5. וארגמן 6. ותולעת שני 7. ושש 8. ועזים 9. ועורות אילים

מאדמים 10. ועורות תחשים 11. ועצי שיטים 12. ושמן למאור 13. ובשמים לשמן המשחה ולקטורת הסמים 14. ואבני שוהם ואבני מילואים לאפוד ולחושן.
כנגדם מופיע **השורש בו"א בבניין הפעיל ('להביא')** לאורך המבוא גם כן ארבע עשרה פעמים, וכולן מתייחסות אל התרומה:

1. (ל"ה, ה) קחו מאתכם תרומה לה' כל נדיב לבו **יביאה** את תרומת ה' זהב וכסף ונחשת.
2. (כא) ויבאו כל איש אשר נשאו לבו וכל אשר נדבה רוחו אתו **הביאו** את תרומת ה'.
3. (כב) ויבאו האנשים על הנשים כל נדיב לבו **הביאו** חח... כל כלי זהב.
4. (כג) וכל איש אשר נמצא אתו תכלת וארגמן ותולעת שני ושש ועזים ועורות אילים מאדמים ועורות תחשים **הביאו**.
5. (כד) כל מרים תרומת כסף ונחשת **הביאו** את תרומת ה'.
6. (-) וכל אשר נמצא אתו עצי שטים לכל מלאכת העבדה **הביאו**.
7. (כה) וכל אשה חכמת לב בידיה טוו ו**יביאו** מטוה את התכלת ואת הארגמן ואת תולעת השני ואת השש.
8. (כז) והנשאים **הביאו** את אבני השהם ואת אבני המלואים... ואת הבשם ואת השמן...
9. (כט) כל איש ואשה אשר נדב לבם אתם **להביא**...
10. (-) **הביאו** בני ישראל נדבה לה'.
11. (ל"ו, ג) ויקחו מלפני משה את כל התרומה אשר **הביאו** בני ישראל.
12. (-) והם **הביאו** אליו עוד נדבה בבקר בבקר.
13. (ה) ויאמרו אל משה לאמר: מרבים העם **להביא** מדי העבדה.
14. (ו) ויכלא העם **מהביא**.

אף פריסתן של הופעות המילה המנחה הזו חופפת את שלוש הפסקות השייכות ל"עמוד התרומה": הופעה 1 - ציווי משה על העם - פסקה ב; הופעות 2-10 - תיאור ההבאה - פסקה ד (כאן מתוארים המביאים השונים והחומרים שאותם הביאו, ופירוט ההבאות מכסה את כל 14 החומרים שהוזכרו בציווי); הופעות 11-14 - נטילת התרומות והפסקת הבאתן - פסקה ו. כך מצטרפות פסקות "התרומה" זו לזו לא רק מבחינת עניין, אלא גם מבחינת סגנון, לחטיבה אחת, המהווה מחציתו של המבוא.

ד. התרומה - תנאי לעשיית המלאכה

עד עתה עסקנו בהבחנה בין שני הנושאים הנידונים במבוא. עתה נשאל מהו הדבר המקשר ביניהם - מהו המכנה המשותף בין "התרומה" ו"העשייה"? בסעיפים הבאים (ד-ו) נצביע על שלושה קשרים ביניהם.
ראשית, התרומה והעשייה קשורים ביניהם בקשר טכני של תלות חד-צדדית: בלא שיובאו קודם לכול החומרים אשר ישמשו לבניית המשכן וכליו לא יוכלו חכמי הלב לגשת אל מלאכתם. על כן הבאת התרומה מהווה תנאי הכרחי לעשייה.
תכלית זה של הבאת התרומה - לשמש את "העשייה במלאכה" - מובאת בפסקה ד, שבה תיאור הבאת התרומות, בשלושה מקומות: בפתחתה (פסוק כא):
הביאו את תרומת ה' **למלאכת** אהל מועד ולכל **עבדתו**.
באחד מפרטי ההבאה שבאמצע הפסקה (פסוק כד):
וכל אשר נמצא אתו עצי שטים **לכל מלאכת העבדה** הביאו.
ובפסוק המסיים את ההבאה ומסכמה (פסוק כט):

כל איש ואשה אשר נדב לבם אתם להביא **לכל המלאכה** אשר צוה ה' **לעשות**...

הקשר בין התרומה המובאת לבין חכמי הלב העושים במלאכה בא לידי ביטוי מובהק בפסקה ו: אמנם הכללנו פסקה זו בין פסקות "התרומה", שכן בכך היא עוסקת, אולם מי הם הנוטלים את התרומה מלפני משה, מי הם השוקלים את הצרכים לעומת החומרים שהובאו, ומי הם המבקשים להפסיק את ההבאה? אלו הם "החכמים העשים את כל מלאכת הקדש" (ל"ו, ד). בעוד **שהבאת** התרומה בפסקה ד הייתה מאת כל העם, העיסוק בתרומה בפסקה ו שייך לחכמי הלב עושי המלאכה. הזיקה בין "התרומה" לבין "העשייה" בפסקה ו באה לידי ביטוי לשוני מעניין:

ו-ז איש ואשה אל **יעשו עוד מלאכה** לתרומת הקדש, ויכלא העם מהביא.

והמלאכה היתה דים לכל **המלאכה** לעשות אתה והותר.

מה משמעה של המילה "מלאכה" בשתי הופעותיה הראשונות בפסוקים אלו? כך פירש רמב"ן: 'אל יעשו עוד מלאכה' - הממון ייקרא 'מלאכה', וכן (שמות כ"ב, ז) 'אם לא שלח ידו במלאכת

רעהו', (בראשית ל"ג, יד) 'לרגל המלאכה אשר לפני'... והעניין (- המשמעות): שלא יביאו

עוד שום דבר למלאכת הקודש... גם 'ההבאה' ייקרא מעשה.

שים לב כיצד נתחלפו התפקידים של התרומה והעשייה בפסוק ו על פי פירושו: 'הבאת התרומה' נקראת 'עשיית מלאכה', ואילו תכלית ההבאה - מלאכת הקודש - נקראת בפסוק 'תרומת הקדש'. אולם בפסוק ז הן 'התרומה' והן 'העשייה' קרויות 'מלאכה' במשחק מילים: "והמלאכה היתה דים לכל המלאכה". כינוי התרומה 'מלאכה' הוא מטונימיה שבה חומר הגלם נקרא על שם מה שעתידי להיעשות בו. השימוש במטונימיה זו דווקא כאן נובע מהתקרבות הרגע שבו תחל עשיית המלאכה באותם חומרי הגלם שהובאו. כך נוצר טשטוש לשוני מכוון בין שני הנושאים הנידונים.

ה. "רחמנא לבא בעי" - "כי כל לבבות דורש ה"

בסעיף הקודם עסקנו בקשר בין 'התרומה' ל'עשייה' מבחינת האובייקטים של שני אלו: חומרי הגלם המובאים כתרומה, והעבודה הנעשית בהם - 'המלאכה'. עתה אנו חותרים למכנה המשותף בין **האישים** המביאים את התרומה לאלו העושים במלאכה. האם סגנון המבוא שאנו עוסקים בו מכוון למציאת מכנה משותף כזה? התשובה לכך היא ב'מילה המנחה' החוזרת במבוא לכל אורכו 14 פעמים: "לב". שבע הופעות של המילה המנחה הזו מצויות במחזור הראשון של "ציווי-היענות" (ל"ה א-כט), ושבע האחרות מצויות במחזור השני (ל"ה, ל - ל"ו, ח). הנה פירוטן:

מחזור ראשון מחזור שני

1. (ה) קחו מאתכם תרומה לה' כל נדיב לבו יביאה 8. (לד) ולהורת נתן בלבן הוא ואהליאב
2. (י) וכל חכם לב בכס יבאו ויעשו... 9. (לה) מלא אתם חכמת לב לעשות
3. (כא) ויבאו כל איש אשר נשאו לבו 10. (ל"ו, א) ועשה בצלאל ואהליאב וכל איש חכם לב
4. (כב) ויבאו האנשים על הנשים כל נדיב לב 11. (ב) ויקרא משה אל בצלאל... ואל כל איש חכם לב

5. (כה) וכל אשה חכמת לב בידיה טו ויביאו מטוה 12. (-) אשר נתן ה' חכמה בלבן
6. (כו) וכל הנשים אשר נשא לבן אתנה בחכמה טו 13. (-) כל אשר נשאו לבו לקרבה אל המלאכה
7. (כט) כל איש ואשה אשר נדב לבם אתם להביא 14. (ח) ויעשו כל חכם לב בעשי המלאכה את המשכן

רובן של הופעות המילה המנחה 'לב' במחזור הראשון קשור ב'תרומה' (שהיא הנושא העיקרי במחזור זה), וכל הופעות המילה המנחה במחזור השני קשורות ב'עשייה' (שהיא הנושא העיקרי במחזור זה). ההבחנה בין "לבס" של מביאי התרומה ל"לבס" של העושים במלאכה מתבטאת במילה המצטרפת ל"לב" בכל מחזור: במחזור הראשון זהו בדרך כלל השורש נד"ב או נש"א, ואילו במחזור השני זהו בדרך כלל השורש חכ"מ.

בשביעייה הראשונה ישנם שני יוצאי דופן: בפסוק י נאמר "וכל חכם לב בכס יבאו ויעשו..." ואין בכך תימה: פסוק זה שייך לציווי עשיית המשכן המסור לחכמי הלב. אולם יוצא הדופן השני מעניין (כה): "וכל אשה חכמת לב בידיה טו...". הנשים הן בכלל מביאי התרומה, ובפסוק הבא נאמר עליהן ש"נשא לבן אתנה בחכמה". הסבר הדבר הוא שתרומתן של הנשים הללו לא הייתה בהבאת חומרי הגלם. אלו הובאו לפני כן, כמתואר בפסוק כג: "וכל איש אשר נמצא אתו תכלת וארגמן ותולעת שני ושש ועזים... הביאו". אולם את חומרי הגלם הללו היה צריך לטוות ואחר כך להביאם "מטוה". וזאת הייתה נדבתן של הנשים חכמות הלב. נמצא שבין "המביאים" תרומה שהם "נדיבי לב" ו"נשיאי לב" ישנה קבוצה של נשים, שהן מביאות את מעשה ידיהן שנעשה בחכמת לבן.

בשביעייה השנייה ישנו יוצא דופן אחד: בפרק ל"ו פסוק ב נאמר: "ויקרא משה... ואל כל איש חכם לב אשר נתן ה' חכמה בלבו כל אשר נשאו לבו לקרבה אל המלאכה לעשת אתה", אף שצירוף זה, 'נשא-לב', שייך למביאי התרומה (ל"ה, כא "כל אשר נשאו לבו וכל אשר נדבה רוחו אתו..."), ושוב בפסוק כו). הסבר הדבר הוא ש'חכמת הלב' היא אמנם תכונה הנחוצה לעשיית המלאכה, אולם עצם הנכונות "לקרבה אל המלאכה", ולהקדיש לה את הזמן ואת חכמת הלב הנחוצים, היא תולדה של "נשיאות לב" - של נדבת לב ורוח.

מסקנת הדברים היא שהן מביאי התרומה והן העושים במלאכה הם "מתנדבים". כולם נותנים את לבם לעשיית המשכן. הראשונים מביאים מרכושם, והבאתם נעשית בפעם אחת, בפרץ של נדבת לב ונשיאות לב. אולם גם העושים במלאכה הם נשיאי לב, ונדבתם היא נדבת זמן ונדבת כשרון. הנדבות הללו מחייבות התמדה ומשמעת קפדנית, ההפך הגמור מאותו פרץ נדיבות חד-פעמי המאפיין את מביאי התרומה. אולם בנדבתם של חכמי הלב אין חסרון כיס (גם בין מביאי התרומה ישנם כאלו שאין חסרון כיס בהבאתם, אלא 'רק' נדבת זמנם וחכמת לבם - אלו הנשים). ההדגשה היתרה של המילה המנחה "לב" בשתי קבוצות המתנדבים גם יחד, מביאה אותנו לכותרת הכפולה של סעיף זה:

הקב"ה, בלב הוא חפץ, וכדברי דוד לשלמה (דהי"א כ"ח, ט-י): "כי כל לבבות דורש ה'... לבנות בית למקדש, חזק ועשה".

ו. "כי ממך הכל ומידך נתנו לך" (דהי"א כ"ט, יד)

המכנה המשותף האחרון שנעמוד עליו נובע ממה שנאמר בפסוקים חזור ואמור ביחס לחכמי הלב, וממה שלא נאמר כלל ביחס לנדיבי הלב. האמירה והשתיקה גם יחד נועדו לבסס אותו דבר עצמו. חכמי הלב, המנדבים את כשרון העשייה שלהם למלאכת המשכן, מניין להם אותה יכולת אומנותית? אולי זהו כשרון טבעי שנולדו עמו, אולי רכשו זאת במצרים. אולם הכתוב מדגיש את המקור האמיתי של 'חכמת לבי זאת':

ל"ה, ל-לה ראו קרא ה' בשם בצלאל... **וימלא אתו רוח א-להים** בחכמה בתבונה ובדעת

ובכל מלאכה, ולחשב מחשבת לעשת... בכל מלאכת מחשבת. **ולהורת נתן**

בלבו הוא ואהליאב... **מלא אתם** חכמת לב לעשות...

ל"ו, א-ב ... וכל איש חכם לב אשר **נתן ה' חכמה** ותבונה בהמה

כל איש חכם לב אשר **נתן ה' חכמה** בלבו

כל חכמת הלב, כל יכולת העשייה, כל כשרון הארגון והניהול ויכולת ההוראה לאחרים, הכול הוא מתנת א-לוהים לאדם, החוזר ונותנה לבעליה בקרבו אל המלאכה לעשות אותה.

הדבר שכל כך בולט בחכמת הלב של האדם, שהיא מתנת ה' שחנן אותו בה, אינו כה בולט בקנייניו הארציים. הללו שייכים לאדם "בדין": הוא עשאו או רכשם בכסף, והרי הם שלו.

אולם צא וראה מה הוא הפועל שבו משתמש הכתוב לכל אורך המבוא ביחס לתרומה: כפי שכבר ראינו (בסעיף ג), 14 פעמים מופיע השורש בו"א בבניין הפעיל, ואף לא פעם אחת השורש נת"ן (שורש זה מופיע רק ביחס לנתינה של ה' לאדם בפסוקים שהובאו לאחורונה). אין האדם נותן מאומה לה', שהרי לה' הארץ ומלוואה, אולם הוא "מביא" ממה שחננו ה' תרומה לעשיית משכן לה', כדי שישכון בתוך בני האדם. הוא שאמר דוד בברכו את ה':

לך ה' הגדלה והגבורה... והעשר והכבוד מלפניך... וכי מי אני ומי דהי"א כ"ט, י-יט

עמי כי נעצר כח להתנדב כזאת, כי ממך הכל ומידך נתנו לך... ה'

א-להינו, כל ההמון הזה אשר הכינו לבנות לך בית לשם קדשך,

מידך היא (הוא קרי) ולך הכל... אני בישר לבבי התנדבתי כל אלה,

ועתה עמך הנמצאו פה ראיתי בשמחה להתנדב לך.